

אוצרות המועדים

יום כיפור

פתח דבר

מתוך שבח והודיה להשי"ת, הננו להגיש בפני רבנן ותלמידיהון, קהל לומדי ומחבבי תורה וחסידות, הקונטרס "אוצרות המועדים" - עיונים, ביאורים וחידושים במשנת המועדים - **בענייני יום הכיפורים** - מלוקטים ממרחבי פרד"ס תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

וזאת למודעי, כי בכדי להביא בפני הלומד תורה סדורה ולהקל על המעיינים, הופקדו חבר מערכת לערוך את הביאורים המובאים בזה, ובאיזהו מקומן הובאו הדברים בשינוי סדר וסגנון מכפי שנאמרו או נכתבו בדברי הרב. ואף כי הושקעו כוחות רבים בכדי לברר וללבן כל דבר ודבר, למען נוציא מתחת ידינו דבר מתוקן, הלא "שגיאות מי יבין", וכל הרוצה להחכים, יעיין בדברי הרב כפי שנכתבו במקורי הדברים (נסמנו ב'תוכן ענינים' שבתחילת הקונטרס) וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויהי רצון שזכות הפצת תורה, ובפרט פנימיות התורה, עליה הובטח מורנו הבעש"ט נ"ע בעלייתו להיכל המשיח ד"לכשיפוצו מעיינותיך חוצה" אזי "קאתי מר" - תעמוד לנו לזכות מהרה לביאת משיח צדקנו, אשר אז "נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלוש פעמי רגלנו", ונחוגג המועדים "כמצות רצונך" בעליה לרגל והקרבת הקרבנות, בבית המקדש השלישי, במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

מכון 'אור החסידות'

יוצא לאור על-ידי:

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

פעם אחת היתה שיחה כזו: כשמשיח יבוא יהיה למטה, בעשיה שבעשיה, כלומר בעולם הזה הגשמי, גילוי האור האלקי, אלקות בגילוי, כפי שהדבר כעת בעולם האצילות.

...כשמשיח יבוא יהיה למטה בעולם הזה כפי האמת. המקום הגשמי יהיה אלקות ממש בלי שום התלבשות של לבוש הגשם, שכן בגשם יראה פרצופו האמיתי איך שהוא עצמות ממש.

וכפי שהדבר במקום, כך יהיה גם בזמן, שבכל יום יאיר גילוי האמיתי של היום, אז יאיר ה"ובתשעה לחודש" כפי שנאמרו מפי הקב"ה. כשם שבמקום וגוף יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את המקום ואת הגוף, כך גם יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את הזמן.

כשמשיח יבוא בב"א יתממש אז מה שכתוב (ישעיה מ, ה) "ונגלה כבוד הוי', וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דבר", יראו את דבר הוי' במקום ובזמן.

כשמשיח יבוא בב"א יהיה כל אחד בעל שכל אמיתי, יבינו את אשר יראו, וההבנה תהיה הבנה אמיתית, באמת של נשמה, ולכן יכירו אז את ה"ובתשעה לחודש" כפי שהוא בעצם מהותו.

אז, כשמשיח יבוא בב"א, יתגעגעו לימי הגלות, אז יצטערו על שלא עסקו בעבודה, אז ירגישו בפנימיות את הכאב הגדול של העדר העבודה, ימי הגלות הם ימי העבודה של האדם להכין את עצמו לביאת המשיח בב"א.

שליח הציבור של כלל ישראל עומד ומבקש רחמים עבור כלל ישראל

מיד אחרי סעודת הבוקר חל שינוי במצב הרוח המרומם והשמח, ומספר דקות אחרי השעה אחת עשרה החל אבי להתכונן לתפלת המנחה. ההכנה היתה – אמירת תהלים.

אמירת התהלים היתה בקול דממה ובקול תחנונים מיוחד, שהיה חודר עד עומק נקודת הלב.

בעמדנו מאחורי הדלת ובהאזיננו לאמירת התהלים של אבי היינו שורים את עצמנו בדמעות. ההרגשה היתה ששליח ציבור של כלל ישראל עומד בהיכל קדשו ומבקש רחמים עבור כלל ישראל.

כרגיל היתה אורכת אמירת התהלים כשעה וחצי, ולפעמים שעתיים. לאחר מכן היתה העבודה של תפלת המנחה, שהיתה נמשכת כמה שעות. השעות שמחצות היום עד אחרי תפלת כל נדרי היו חדורות במדריגה העליונה ביותר של מרירות. כך – היתה המחצית הראשונה של ערב יום כיפור – יום טוב ושמחה, והמחצית השניה – מרירות ועבודה ביראה גלויה.

שואלין ודורשין

לקב"ה "הותרה" נטילת "שוחד"?
במדרש מבואר שעניין התשובה הוא "לקיחת שוחד" של הקב"ה. כיצד יתכן לומר ש"ה' אלוקים אמת", יקח שוחד ח"ו להטות דין? / מהו "שינוי מעשה" בתשובה - "שב מרשעו" או "משנה מעשיו כולך"? / **ביאור בגדר ה"שוחד" שבתשובה על-פי חילוק בין 'גברא' ל'חפצא' בעבודת התשובה?**

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד ע' 95 ואילך)

חידושי סוגיות

ביאור הברייתא דג' חילוקי כפרה
יבא תירוצי המהרש"א והעקיפה אודות ג' חילוקי כפרה דראב"ע / יקדים דנראה כפירוש העקיפה ויפלפל בדבריו, אך יקשה מאי נפק"מ להלכתא בין רמב"ח לראב"ע / יחלק בגדר התשובה, דהוא אמכאן ולהבא לבד, ואילו הכפרה אינה אלא תוצאה אשר אינה בכלל החיוב והמצוה / יבאר חידושו דראב"ע דקאי בכפרה שהיא סניף ושלמות בקיום המצוה, דהוי מחיים דוקא

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י ע' 391 ואילך)

פנינים

שייכותו של כל יהודי לכהן גדול
(ע"פ תורת מנחם תשמ"ב ח"ד עמ' 1922. תשמ"ו ח"א עמ' 116)

מדוע אומרים וידי ביום כיפור?
(ע"פ תורת מנחם תשמ"ב ח"א עמ' 96 ואילך)

ביום הכיפורים: אישתו היא ביתו
(ע"פ לקוטי שיחות ח"ז ע' 172)

דרכי החסידות

עבודת ערב יום הכיפורים
(ע"פ לקוטי דבורים ח"א [מתורגם ללה"ק] עמ' 184*6)

שואלין ודורשינ

עיונים וביאורים בענייני המועד

דרכי החסידות

לקב"ה "הותרה" נטילת "שוחד"?

במדרש מבואר שעניין התשובה הוא "לקיחת שוחד" של הקב"ה. כיצד יתכן לומר ש"ה' אלוקים אמת", יקח שוחד ח"ו להטות דין? / מהו "שינוי מעשה" בתשובה - "שב מרשעו" או "משנה מעשיו כולן"? / ביאור בגדר ה"שוחד" שבתשובה על-פי חילוק בין 'גברא' ל'חפצא' בעבודת התשובה

היתכן שיקח הקב"ה "שוחד" להטות דין אמת?

בדין לעולם הבא, איני נוטל שוחד שנאמר³ 'לא ישא פני כופר'.

ולכאורה תמוה:

הלא עניין ה"שוחד" הוא, לפעול לעוור עיני חכמים – לפסוק שלא כפי הדין והאמת; וכיצד ייתכן לומר ש"ה' אלוקים אמת"⁴, יקח שוחד ח"ו להטות דין?

[וזאת, בנוסף לכך שהוא איסור מפורש

א.

אודות עניין התשובה, מצינו שהיא בגדר 'לקיחת שוחד' על-ידי הקב"ה. כמבואר במדרש¹ על הפסוק² 'ושוחד מחיק רשעים יקח' – 'ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעולם הזה תשובה ומעשים טובים. אמר הקב"ה לישראל, בני – עד ששערי תשובה פתוחים עשו תשובה, שאני נוטל שוחד בעולם הזה, אבל משאני יושב

יאבה כי תרבה שוחד" – וכן הועתק במדרש שוח"ט מזמור יז (שם). – וצע"ק שלא הביא הכתוב (עקב, י, יז) "אשר גו' ולא יקח שוחד" (וכמובא בשוח"ט מזמור מו הנ"ל).

(4) ירמיה י, י.

(5) ולהעיר מזה"ב (רע"מ) קיז, ב: האי דיין צריך למהוי כגוונא. . הוי' אחד דלא יקח שוחד. ע"ש.

(1) יל"ט תהלים מזמור יז (רמז עתר). וכן במדרש שוחר טוב (תהלים) שם (בשינוי לשון). וראה לקמן סעיף ח. וראה ספורנו פרשת עקב (י, יז) "ולא יקח שוחד" – "זולתי בתשובה השלימה". וראה מדרש שוח"ט מזמור מו (וביל"ש שם רמז תשנב).

(2) משלי יז, כג – וכפרש"י עה"פ (משא"כ בת"י, רלב"ג מצודות ועוד שם).

(3) משלי ו, לה (ושם "כל כופר", ומסיים "ולא

עבודת ערב יום הכיפורים

תיאור עבודת ערב יום הכיפורים אצל כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, בגיל וברעדה. אירוע שהתרחש בערב יום הכיפורים עם חסיד איש-שיבה, מתקשר היטב לסדר העבודה המיוחד של ערב יום הכיפורים, כשעד חצות היום השמחה שוררת ולאחריה מכים "על חטא" ועושים תשובה.

מצב הרוח המרומם והמלא הדרת קודש שרר עד צהרי היום

שני ערכי ימים טובים, ערב יום כיפור וערב פסח, היו דומים בליבאוויטש מבחינה זו שבשניהם היה הכול באוירה בין המחצית הראשונה של היום לבין המחצית השנייה של היום. חצות היום הוא שהבדיל את ההבדלה האמורה, כאילו הם שני זמנים נפרדים בשנה.

בערב יום כיפור היה אבי קם מהשינה לא מאוחר מאשר בשעה אחת וחצי אחרי חצות הלילה. בשיעורי הלימוד של ערב יום כיפור, נכללו גם מסכת יומא, רמב"ם ופרי עץ חיים. במרבית הפעמים הייתי בא לחדרו של אבי בשעה שלש ושוהה שם עד לשעה חמש, חמש ורבע לפנות בוקר. לא מאוחר משעה חמש וחצי ערכו את הכפרות.

באותן שעות ששהיתי בחדרו של אבי, היו לומדים ומשוחחים בעניני עבודת יום הכיפורים בכלל, ועבודתו של הכהן הגדול בפרט. הלימוד והשיחות האמורות היו מתוך שמחה ותענוג יוצאים מן הכלל. התפללו בהשכמה. מצב הרוח המרומם והמלא הדרת קודש שרר עד צהרי היום. גם סעודת הצהריים – ערב יום כיפור היו אוכלים לא יאוחר מהשעה אחת עשרה לפני הצהריים – היתה נערכת מתוך רוממות רוח מסויימת. בערב יום הכיפורים בסעודת הבוקר היה אבי משוחח בענין מסויים בחסידות ובעבודה.

איך תהיה העבודה של ערב יום הכיפורים בביאת המשיח

לרוב היה תוכן הענין מוקדש לנושא: איך תהיה העבודה של ערב יום הכיפורים בביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

והביאור בזה:
 ישנם ענינים כאלו שלפי ערך דרגתו בעבודת השי"ת עתה, אינם נחשבים לחטא. אך כאשר מתעלה בעבודתו לקונו, נדרשת ממנו בחינה עליונה יותר, ואז הוא מרגיש שענינים אלו, שלגבי דרגתו הקודמת נחשבו לענינים רצויים, הנה לגבי דרגתו הנעלית נחשבים הם לענין של חטא, ועד שצריך לבקש עליהם סליחה ומחילה.

ולכן, כאשר מגיע יום הכיפורים, שאז נמצאים בני ישראל בדרגה הכי נעלית, הנה דווקא מצד גודל העילוי של יום הכיפורים הרי הם מכירים ומרגישים שעבודתם ומצבם הקודם נחשב לענין של חטא, ולכן מבקשים סליחה ומחילה, ואומרים "אשמנו בגדנו".

ביום הכיפורים: אישתו היא ביתו

אחד מציוויי התורה לכהן הגדול ביום-הכיפורים הוא "וכפר בעדו ובעד ביתו", ודרשו רז"ל (יומא בתחילה) "ביתו – זו אשתו", שהכהן הגדול צריך להיות נשוי ביום הקדוש – יום הכיפורים.

ולכאורה תמוה:

עבודות היום נעשית במקום הקדוש ביותר – קודש הקודשים, בזמן המקודש ביותר – יום הכיפורים, וע"י האדם הקדוש ביותר – הכהן הגדול. ועכ"ז דווקא בשעת קדושה והתעלות זו צריך הוא להיות נשוי? ובפרט, ש"ז ימים קודש יוהכ"פ מפרישין כה"ג מביתו" (שם) להרבות בקדושתו ופרישותו.

והביאור בזה:

התורה דייקה בלשונה לרמז על אשתו בתיבת "ביתו", כיון שאכן ביום זה נדרש מהכה"ג להתעלות בדרגת קדושתו, עד שעניני העולם כולם ייראו אצלו לא רק כבריאה של הקב"ה ש"בראו לכבודו", אלא יתירה מזה – את תכליתו במה ישמש בו את קונו.

וענין זה מתבטא בכך שכל חיי הנישואין והיחס אליהם הינם רק דבר אחד: הקמת בית בישראל, כתוצאה מהנישואין. ולכן אינו קורא לאשתו 'אשתו', כי אם 'ביתו', ע"ד דברי ר' יוסי (שבת קיח, ב) "מימי לא קריתי לאשתי אשתי... אלא לאשתי ביתי".

בתורה: "ושוחד לא תקח"⁶, "ולא תקח שוחד"⁷. והלא אמרו רז"ל⁸ "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – דהקב"ה בעצמו מקיים את מצוות התורה].

ועוד צריך ביאור – דהלא כתוב מפורש הוא "כי ה' אלוהיכם הוא אלוהי האלוקים גוי אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד"⁹; וכן במשנה¹⁰ אמרו "שאיין לפניו כו' ולא

ה"שוחד" שבתשובה – מחילת העוון גם בהעדר תשובה מעולה

ב. בכדי ליישב שאלה זו, עלינו להקדים ולבאר תחילה – מהו ענין ה"שוחד" שבתשובה:

דלכאורה, מה שמוחל הקב"ה לעוונות האדם בעת שעושה תשובה, אין פירושו – שמצד האמת צריך לדונו ולענשו עליהם, ורק שה"שוחד" דתשובה גורם להטות הדין שלא כפי האמת, שיימחלו עוונותיו,

- 6 משפטים כג, ח.
- 7 שופטים טז, יט.
- 8 שמור"ר פ"ל, ט.
- 9 עקב י, יז.
- 10 אבות ספ"ד. – ולהעיר מהשק"ט במפרשי רש"י בפרשת עקב שם כפי' דברי רש"י "לפייסו בממוץ". וראה לקוטי שיחות חכ"ע ע' 75 ואילך.
- 11 פירוש המשניות להרמב"ם. וראה גם רמב"ן וספורנו לפרשת עקב שם. וראה ספרי ברכה לג, ו. מדרש תהלים רפ"א. ועוד.
- 12 במדרש שמואל (במשנה הנ"ל) (נעתק ג"כ בצידה לדרך על פרש"י כאן. וראה גם דרך חיים (להמהר"ל) לאבות שם). ביאר ההבדל בין "שוחד" דתשובה ו"שוחד" דתומו"צ בכלל (שברמב"ם שם) – "ענין התשובה לחוד וענין שאר המצות לחוד, כי ענין התשובה שמכפרת הטעם הוא כי בהיות האדם מתחרט מן העון... בזאת התשובה מכבס את נגע

נתק העון אבל מי שיש לו אלף אלפי רבבות של מצות ומיעוט עונות... ולא התורה עליהם כודאי שאותם העבירות יעמדו במקומם ואיך יוסרו מבלתי מסיר".

אבל עפ"ז אינו מובן לאיך גיסא – כיון שע"י התשובה נכבס ובטל העון, מדוע נקראת (כפרת העונות ע"י) התשובה בשם שוחד שמוכנו נתינת הנאה כדי להטות הדין – הרי אין כאן (עון – סיבת הדין)?

13 ראה הערה הקודמת.

14 לכאורה היה אפשר לומר ע"פ מארז"ל (יומא פו, ב), שע"י תשובה מאהבה "דוונות נעשות לו כזכיות" – דמה שתשובה מאהבה לא רק מבטלת העון לגמרי אלא אף הופכת את העון לזכות – הוא דבר שאין לו מקום ע"פ דין התורה, [וי"ל, שזהו אחד הביאורים במחז"ל (יל"ש תהלים מזמור כה (רמז תשב)) "שאלו לתורה חוטא

מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו על זה ח"ו בעולם הבא²² ונפטר לגמרי מן הדין בעולם הבא".

וזהו ה"שוחד" שבתשובה – דהגם שמצד שורת הדין, כיון שלא נעקר עונו לגמרי, היה צריך לדונו ולענשו עליו, אעפ"כ – פועל "שוחד" התשובה שיימחל עונו, ולא ידונוהו ויענישוהו.

אלא שעדיין עלינו לברר – במה 'הותרה' נטילת שוחד זו, אצל הקב"ה ש"לא יקח שוחד"?

מעולה¹⁵, שתפעל מחיקת ועקירת העוון לגמרי (עד שלא יישאר ממנו רושם כלל)¹⁶. והיינו בתשובה מאהבה¹⁷ דוקא, שהיא דרגת תשובה הכי נעלית.

אולם לפועל חזינן, שאין צורך ב"תשובה מעולה" בשלימותה בשביל כפרה גמורה על החטא, אלא כיון שקיים האדם מצות התשובה על-פי הלכות התורה – שגמר בליבו לעזוב החטא ושלא יעשהו עוד¹⁸, עם היודי ובקשת מחילה¹⁹ – הרי "נמחל²⁰ לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך²¹ . . ואין

מחילה וכפרה מצד שינוי ה'גברא'

של אדם . . צדקה, צעקה, שינוי השם, שינוי מעשה, ויש אומרים אף שינוי מקום".

והנה, הפרט ד"שינוי מעשה" פירש רש"י – ש"שב מרעתו". והיינו, כפי המובן

ג.
ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים:

בענין המחילה על החטא ועונשו, איתא בגמרא²³: "ארבעה דברים מקרעים גזר דינו

בגודל הפגם.
17) ראה יומא שם, ס"ע וברש"י שם. – פרטי הדרגות בתשובה ואופני ביטול ותיקון החטא (ע"ד ההלכה) ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. ובכ"מ.
18) רמב"ם שם ה"ב. אגרת התשובה (לרבינו הזקן) פ"א (תניא צא, רע"א).
19) רמב"ם שם (ושם רפ"א) – שרק אז מקיימים מצות התשובה מה"ת בשלימותה (ראה אגרת התשובה פ"א. וראה לקמן הערה 21).
20) לי רבינו הזקן בתניא אגרת התשובה רפ"ב.
21) לשון רבינו הזקן במלואו הוא – "כשעשה תשובה שלימה". ובפשטות, אין כוונתו כאן לתשובה מאהבה או "תשובה מעולה" (שברמב"ם כנ"ל), אלא קיום מצות תשובה בשלימותה, עם יודי ובקשת מחילה (ראה לעיל הערה 19) ולא רק "עזיבת החטא בלבד" (ככאגרת התשובה שם פ"א), כמשנ"ת במק"א.
22) דיוק הל' "בעוה"ב – ראה לקמן הערה 46.
23) ר"ה טז, ב.

מה עונשו א"ל יביא אשם ויתכפר לו שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו". שהחידוש במענה הקב"ה "ויתכפר לו" הוא, ש(ע"י תשובה מאהבה) "זדונות נעשות לו כזכיות", וזה אין לו מקום ע"פ התורה (מצ"ע), ולכן ה"תורה" (מצד עצמה) לא יכולה לתת עצה זו, ורק הקב"ה חידש ד"יעשה תשובה ויתכפר לו".
ולכן התשובה היא "שוחד", כי על-ידיה משנה הקב"ה את (דיני) התורה, ועושה את הזדונות כזכיות.
אבל דוחק לפרש כן כוונת המדרש, כי: א) "זדונות נעשות לו כזכיות" נעשה רק ע"י תשובה נעלית ביותר, תשובה מאהבה (רבה), ובמדרש משמע דקאי בכל אופני תשובה. ב) החידוש ד"זדונות נעשות לו כזכיות" אינו שייך לכפרת העון (כי לזה מספיקה מחיקת ועקירת העון) – ומפשטות לי המדרש ("נוטל כו" עד ששערי תשובה פתוחים עשו תשובה") משמע, שמדובר בענין זה שבתשובה – המביא כפרת החטא.
15) לי הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"א, ע"ש.
16) ראה תניא ספכ"ד (בהגהה) שהעונש תלוי

שייכותו של כל יהודי לכהן גדול

בתפילת מוסף של יום הכיפורים אומרים את סדר עבודת יום הכיפורים של כהן גדול. ומזה רואים דבר נפלא:

הדין הוא שאין לומר לאחרי קריאת פ' חטאת "יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי לפניך כו'" – "לפי שאם אין הוא יודע בכיורו שעבר עבירה שחייבין עלי' חטאת אינו יכול להביא קרבן" (שו"ע אדמו"ר הזקן (מהדרי"ק) או"ח סי' א' סט"ו). ומ"מ בסדר העבודה של יום הכיפורים אומרים את ה"יהי רצון" שאמר הכהן גדול.

ומזה רואים שכל אחד מישראל שייך לתפלה זו בוודאי!

והטעם לזה הוא כי על כל אחד מישראל נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", ומפורש בבעל הטורים (על הפסוק) ש"ממלכת כהנים" פירושו "כהנים גדולים". ונמצא, שעבודת הכהן גדול שייכת לכל אחד מישראל.

ומזה שאומרים סדר העבודה ביום הכיפורים, שהוא ראוי מוכתת שכל אחד מישראל שייך לעבודת כהן גדול, יש ללמוד לכל השנה כולה, שעבודת השי"ת צריכה להיות בדוגמת עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים בקודש הקדשים – במקום המקודש ביותר ובזמן המקודש ביותר וע"י האדם המקודש ביותר!

מדוע אומרים וידוי ביום כיפור?

בתפילות דיום הכיפורים אומרים וידוי כמה וכמה פעמים. ולכאורה תמוה, הרי ביום הכיפורים הנה בני ישראל הם "דוגמת מלאכי השרת" (שו"ע או"ח סתר"י), וברדגא כזו אינם שייכים לחטא כלל, ומדוע אומרים אז "אשמנו בגדנו וכו'"?

ולחכי מוכח דמיירי בחילוקי כפרה בשייכות לתשובה; משא"כ בירושלמי שלא הובאה שם התחלת הברייתא, הרי שפיר י"ל דחלוקי הכפרה דמיירי בהו אינם בשייכות לעניין התשובה, ולחכי גם ראב"ע מודה שחילול השם הוא בכלל חלוקי כפרה¹⁷.

ולפי דברינו דהשק"ט דרמב"ח וראב"ע המשך אחד הוא להברייתא דר' אלעזר – יומתק ביותר החילוק כאן בין הבבלי להירושלמי (וכנ"ל מדברי המהרש"א דמהירושלמי מוכח דחילול השם בכלל חילוקי כפרה). דהלא רק בבבלי הובאה בסמוך הברייתא דמנקה הוא לשבין כו',

(כ"כ), מכיון שהאדם שב ותיקן עונותיו. ע"ד מש"כ בצפצפי"ג (להרימ"ט) רלג, ב). ועוד י"ל. ואכ"מ. ועיין עוד בחילוק הבבלי והירושלמי כאן – לקו"ש ח"י"ז ע' 202.

17) ולתרוץ גם שיטת הירושלמי, דעייין יש לנו לתרוץ הסברא בזה שראב"ע מונה רק ג' חלוקי כפרה (ולא ד', כרמב"ח) – יש לומר, שמונה רק החלוקות שהכפרה בהן הוא חידוש, מכיון שבאה מלמעלה (משא"כ בכפרה שמצד תשובה, אין בה חידוש

החטא ומחילת העונש כפי האופן המבואר לעיל – דעלידי ששב כדבעי מעונו, נמחק ונעקר העוון (ה'חפצא' דהעון²⁸), וממילא אין מקום לדונו ולהענישו עליו²⁹ – אפשרי לפעול כפרה ומחילה באופן נוסף, אשר בעבורו צריך להיות "משנה מעשיו כולן":

דהנה, את הפרט ד"שינוי השם" מפרש הרמב"ם³⁰: "כלומר – אני אחד, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים". ויש לבאר, דזהו אופן נוסף בפעולת הכפרה ומחילת העונש – על-ידי שינוי ה'גברא'; כלומר, עבודת התשובה פועלת לבטל את מציאות ה'חוטא', דהאדם נעשה כמציאות חדשה לגמרי, כאיש אחר. וממילא, כיון שהגברא נעשה "אחר", וכבר אינו "אותו האיש שעשה אותן המעשים" – הרי אין כאן חוטא שאפשר להענישו על "אותן המעשים"³¹.

ש"לא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע והן במל"ת", שצריך לקבל עליו קיום כל המצות – כי כאן קאי הרמב"ם ב"דרכי התשובה" של ה"שב" מכבר.
28) ראה ג"כ משנת' בלקוטי שיחות חכ"ז עמ' 124 ואילך – שני העניינים, כפרת העבירות (חפצא) וכפרת הגברא. ע"ש.
29) דבפשטות, היינו העניין ד"שב מרעתו".
30) וראה ג"כ סמ"ג (מ"ע ט"ז) ור"ן, הובאו בחדא"ג מהרש"א שם (וצע"ק שלא הזכיר המהרש"א שמקורו ברמב"ם).
31) וי"ל נפק"מ בפועל – בנוגע להדברים שהם בגדר "מעוות לא יוכל לתקון" מפני ש"עונו גלוי ונוכח" – תוצאת מעשה העבירה שלו קיימת (יבמות כב, ב, וברש"י ד"ה השתא. וראה גם רש"י חגיגה (ובהגהות הב"ח) שם (וברש"י שם סע"ב ד"ה באשת איש). תניא ספ"ז):

זה שהתשובה אינה מועלת במצב כזה, היינו תשובה שאופנה הוא שינוי המעשה (ע"י החרטה על המעשה) – דכיון שהעוון "גלוי ונוכח" אין ביכולת התשובה לשנותו. לפעול כפרה עליו; אבל כאשר עושה תשובה גדולה יותר, עד שהתשובה היא באופן של "שינוי שם", שאינו "אותו האיש שעשה

בפשטות, מעשה התשובה מן החטא – עזיבת החטא. אמנם ברמב"ם, בהביאו עניין זה²⁴ בספרו היד²⁵, מפרש – ד"שינוי מעשה" היינו: "משנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה"²⁶.

ולכאורה, דורשים דבריו אלו ביאור:

דהנה, עניין זה כותב הרמב"ם בין "דרכי התשובה" של "השב" (מכבר)²⁷. וכיון שכן, מובן, שאין כוונתו לשינוי מעשי העוונות שבידו, אלא – לחפש ולדקדק בכל מעשיו, ולשנות "לטובה" את המעשים אשר צריך בהם תיקון ושיפור;

ותמוה: מדוע צריך עבור מעשה התשובה לשנות "מעשיו כולן"?

אלא יש לומר, שבזה מבאר הרמב"ם עניין מחודש – דבנוסף לפעולת כפרת

24) הלי' תשובה פ"ב ה"ד.
25) ראה כס"מ, לח"מ ועוד, שמקור דברי הרמב"ם הוא בגמ' זו.
26) ואילו הפרט ד"שב מרעתו" נכלל במ"ש הרמב"ם לפנ"ז "ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו" (וראה לקמן הערה 40 פירוש דבריו).
ולכאורה נראה לומר, שמקור דברי הרמב"ם הוא (גם) בבראשית רבה (פמ"ד, יב), וז"ל: "שלשה דברים מבטלים גזירות רעות . . . תפלה וצדקה ותשובה . . . ר' הונא . . . אמר אף שינוי שם ומעשה טוב . . . וי"א אף שינוי מקום". דלפ"ז מבואר מקורו דהרמב"ם לפרט ד"מתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו" (דהרי "שינוי מעשה" מפרש הוא – "משנה מעשיו כולן") – דהוא בפרט ד"תשובה" שנוסף בב"ר שם. וכן – דשם מבואר הפרט ד"מעשה טוב", דהיינו כפירוש הרמב"ם לשינוי מעשה, כמבואר לקמן בפנים.

– ומתאים גם להסדר שבו נמנו הדברים ברמב"ם: צועק (תפלה), צדקה, מתרחק כו' (תשובה), משנה שמו, משנה מעשיו, וגולה ממקומו.
27) ולכן דוחק ג"כ לומר שכוונת הרמב"ם היא כדברי רבינו הזקן באגרת התשובה (בספר התניא, פ"א) שעזיבת החטא צ"ל באופן שיגמור בלבו

בדרך הרגיל דאכן אינה מועלת לכפר לחילול השם מחיים, אבל ע"י שמשמש בדרכים יוצאים מן הכלל דוחק ונכנס להשיג כפרה מחיים¹⁶. והנה לדברינו יש לומר דנמצא מקור מסברת הברייתא גופא לחדש כן, כי הנה כבר פסק הרמב"ם בספ"ג מהל' תשובה דאין לך דבר העומד בפני התשובה (והוא מירושלמי פאה פ"א), ופירוש הדבר הוא דאין לך חטא שאי אפשר לתקנו (עיי' באגרת התשובה לרבינו הזקן (פ"ד וספ"ט) שהכונה בהא ד"אין לך דבר כו"י היא לא רק שנעשה צדיק ע"י התשובה, כ"א שיכול לתקן החטא ולכפר כל עון, גם עון חמור ביותר). ומעתה, כיון שהתשובה מועילה לכל דבר, הרי כל מה שבכלל תשובה דוחק ונכנס, ולהכי גם הכפרה שהיא שלימות בתשובה תהי' בכל מקום שהתשובה תהי', ולכן אחר שנאמר גבי תשובה דמועילה לכל דבר, ואף לחילול השם, שוב י"ל דגם שלימותה תועיל אפילו בחילול השם למי שדחק בדרכים המיוחדים לזה. ומקור הדבר – מזה גופא שענה רב"ע לרמב"ם דכפרה היא שלימות בתשובה. והבן.

רב"ע באו לומר מה נכלל בכפרה הבאה ע"י תשובה – "מנקה הוא לשבים", ולהכי מענהו זו לשאלת רמב"ם הוא המשך ממש לברייתא דר' אלעזר. ובאמת דהכי משמע בעי' יעקב בסוגיין וכן בספר המוסר (לר"י כל"ץ) פ"ב – ד"שאל רמב"ם כו"י הוא המשך הברייתא דר' אלעזר. ומעתה מוכח דאפי' אם תמצ' לומר דיש כפרה השייכת לאחר מיתה, מ"מ ודאי כפרה דמירי בה הכא – היא כפרה שמחיים דוקא, ועלה קאמר ל' רב"ע לרמב"ם דאין חילול השם בכלל כיון שכפרתו לאחר מיתה והוא גדר כפרה בפני עצמו ולא מכלל שלימות התשובה.

והנה – בהמשך להנ"ל – י"ל דיש נפק"מ בפועל לענין חילול השם. דהנה אשכחן בשערי תשובה לרבינו יונה (שער א' עיקר הי"ז (סמ"ז). שער ד' ס"ה. שם ס"ז), דיש כמה דרכים ואופנים לתקן אפילו חטא חילול השם גם מחיים¹⁵, ולכאורה הדבר הוא נגד הברייתא דידן דמי שיש בידו חילול השם רק המיתה ממרקת עונו. ובע"כ צ"ל דאינו נגד הברייתא כי הברייתא על הרוכח דתבר, ומירי בתשובה

15) וראה זח"ג כק, סע"ב ואילך. ועוד.

16) ואולי י"ל דזה שחילול השם – שפירושו "מחטיא אחרים" (רש"י ד"ה תה"ש יומא שם) – אין לו כפרה מחיים הוא ע"ד מ"ש רש"י (ד"ה השתא יבמות כב, ב – לענין העון דהוליד ממזר שאינו יכול לתקן) ד"עונו גלוי ונכור (כל זמן

* ומה שמיתה ממרקת – אף שהעון נעידן "גלוי ונכור" – כי ע"י מיתה בטלה (וראה דברי העקידה שהובא לעיל סוס"ב) מציאות החוטא, במכש"כ מהמבואר בהא דתשובה מביאה בדרך כלל לכפרה – שהוא לפי שע"י התשובה אינו אותו אדם כו' (עיי' לקו"ש ח"ז ע' 198 הערה 39). ולהעיר שבכלל אין להעניש הנשמה (או הגוף) בפ"ע, כמשל ה"חגיגה" ו"סומא" כו' (סנהדרין צא, סע"א ואילך). ולהעיר מההסברה בזה דהאישה קונה א"ע במיתה הבעל (משנה ריש קידושין) – שהוא (מפני דין – שהמיתה מתירה, או) מפני מציאות טבעי

– שבטלה מציאות הבעל – צפוני' מהד"ט סא, א-ב. ולכאורה צ"ע: עפ"ז גם בבא על הערה והוליד ממזר (או קודם השבת הגזילה – אף שיצא מרשותו) צ"ל מיתה ממרקת (שהרי בטלה מציאות החוטא), ומרש"י וכו' משמע שא"פ לו להתכפר "כל זמן שממזר קיים"? ואולי י"ל שקיים חלק השותפות שלו בהוליד שהוליד (וכח העש"י שלו בהגזילה). – ולהעיר מח"ג מד, ב שלכאורה משמע שהפסוק "יכופר העון הזה לכם עד תמותו" קאי גם על הוליד ממזר (אלא שמוסיף שם שצריך גם גיהנום).

ובזה מתבאר שפיר, מה שבהמשך ל"ומשנה שמו" כותב הרמב"ם "ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה" – מאחר וזהו (גם) המשך וחלק מענין שינוי השם³², שינוי ה'גברא': כי אי אפשר לומר שהוא אדם "אחר" ולא "אותו האיש שעשה אותן המעשים", עד ש"משנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה", כי רק אז לא נשאר שום רושם ממציאותו הקודמת (שניכרת במעשיו הקודמים) ונעשה מציאות חדשה לגמרי;

ועוד יש לומר: כדי שהאדם ייהפך לאיש "אחר", אין מספיק שישנה את מעשיו הרעים לבד, אלא צריך להיות ניכר בכל ענייניו שי'אנו אותו האיש". ולכן צריך לשנות גם מעשיו ודרכיו הטובים, לעשות אותם בתוספת הידור וכו', "משנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה"³³.

ד.

על-פי יסוד זה, תתייבב בטוב גם שאלת המהרש"א³⁴ (על דברי הגמ' הנ"ל) אודות

אותן המעשים, א"כ אין נפק"מ המצב (דתוצאת מעשה) העון, כיון שאין מעשה זה שלו.

ולהעיר משערי תשובה לאדמו"ר האמצעי (ח"ב מב, סע"ד. ועד"ז שם ח"א נד, ד), שע"י תשובה גדולה ביותר – "מתו פתאום . . כל ממזרים כו"י". ע"ש. ועד"ז מצינו בחילול השם שאין לו כפרה מחיים (יומא פו, א. רמב"ם הל' תשובה ספ"א) – שע"י תשובה גדולה ביותר אפ"ל כפרה מחיים (כמבואר בשערי תשובה לר"י שער א' עיקר הי"ז. ש"ד (ס"ה. שם סט"ז). – וראה לקוטי שיחות ח"י"ז ע' 200 הערה 49.

32) שזוהי הוספת ר"ה (כב"ר שם) "אף שינוי שם ומעשה טוב".

33) וראה ריטב"א ר"ה שם "שאפילו מעשים של רשות שאינם הגונים קצת הוא משנה". וראה חיבור התשובה להמאירי מאמר א ספ"ט.

34) בחדא"ג – ר"ה שם.

35) נוסח "ונתנה תוקף".

לשון הפיוט³⁵ "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה" – "דלא זכר הפייטן אלא אלו הגי' ³⁶, ולמה לא הזכיר "שינוי השם ושינוי מקום"³⁷?

אך על-פי הנ"ל, הרי זה מבואר:

מה שמנה הפייט ג' הענינים ד"תשובה ותפילה וצדקה" דוקא, הוא מפני שהם סוג אחד בהדברים המבטלים גור דין (וכן העונש על חטא³⁸) – דהם מביאים כפרה (וביטול הגזירה) על ידי ביטול החפצא העוון; דעל ידי התשובה – ששב מן העוון שבדור, וגומר בליבו שלא יעשה עוד (ובפרט אם מוסיף ושב ב"תשובה מעולה" ומתרחק מן החטא יותר ויותר⁴⁰), הרי הוא מסיר ומנקה את פגם העוון, עד שנמצא שאין על מה לדנוג.

[אלא שהתשובה לבד אינה מספקת, וכדי לבטל את העונש לגמרי צריכים גם תפילה⁴¹ וצדקה. ויש לומר שזהו על-דרך מה שבזמן שבית המקדש היה קיים היו צריכים (בנוסף לתשובה) גם קרבן לכפרה, שהוא כמו

36) וכן לא הובאו בירושלמי תענית פ"ב ה"א. סנהדרין פ"י ה"ב. – וגם לדיעה הא' בב"ר שם, ישנם רק ג' דברים אלו.

37) וראה ספר המאמרים תרצ"ט (ע' 249), שלמסקנת המהרש"א, הטעם שלא הזכירם הפייט הוא מפני שהם "בכלל התשובה שהוא שינוי מעשה" ע"ש.

38) ראה חדא"ג וסה"מ תרצ"ט שם.

39) ובזח"ג קיא, ב; שם (רע"מ) ריו, ב – שהביא רק שינוי מקום שינוי השם ושינוי מעשה – מדבר בסוג הב'.

40) וכלשון הרמב"ם ש"מתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו", והיינו דגם לאחר שגמר בלבו שלא יעשה עוד, ה"ה מוסיף להתרחק "הרבה מן הדבר שחטא בו", וככל שמוסיף בזה – תשובתו מעולה יותר ומבטלת יותר את רושם העוון.

41) ראה שערי תשובה לרבינו יונה פ"א העיקר ה"טו. וראה לקמן סעיף ח.

"פרקליט שנכנס"⁴² אל המלך לרצותו];

משא"כ "שינוי השם" הוא עניין וסוג אחר לגמרי, דכפרת העוון היא על-ידי ביטול מציאות ה'גברא' החוטא – דהבעל-תשובה נעשה מציאות חדשה לגמרי ועד שנעשה

כאיש אחר⁴³, ובמילא אין כאן את מי להעניש (כנ"ל)⁴⁴; ומבואר מה שלא הביאו הפייט יחד עם 'תשובה תפילה וצדקה', דהם עוסקים בסוג אחר – כפרה בביטול ה'חפצא' ה'העוון'.

"שוחד" רק לגבי דין אדם, אך לא לגבי דין שמים

ה.

על-פי זה נבוא לבאר, במה 'הותר' עניין ה"שוחד" שבתשובה – שאף באם אינה "תשובה מעולה" המוחקת ועוקרת בשלימות את העוון, מתכפר העוון לגמרי:

דהנה, אף שבעת שתשובתו אינה "תשובה מעולה", שורת הדין נותנת שלא תכפר עונו – כי הן מצד החפצא – לא נמחק עדיין עונו לגמרי, והן מצד הגברא – עדיין אין הוא באופן שנעשה ל"אחר", אלא יש לו עדיין שייכות ל"אותן המעשים";

הנה מכל מקום, יש לבאר – שבסוג הכפרה התלוי בשינוי הגברא, ישנו חילוק בין בית-דין של מטה לבית-דין של מעלה, וזה שכפרת התשובה היא בגדר "שוחד",

(42) זבחים ז, ב וברש"י שם.

(43) וכן "שינוי מקום", כדברי הרמב"ם "וגולה ממקומו... שגורמת לו להכניע ולהיות עניו ושפל רוח" (וראה גם ר"ן, הובא במהרש"א ר"ה שם) – ש"ל שזה נוגע לביטול מציאותו הקודמת.

(44) וי"ל דהלשון "מעבירין את רוע הגזירה" מתאים רק בדברים המבטלים את העוון, אבל כשהאדם נעשה איש אחר יש כאן לא רק העברת רוע הגזירה אלא פעולה גדולה יותר.

(45) ראה גם דרך חיים לאבות שם, "שנק' התשובה ומע"ט שוחד מפני שהוא שוחד בערך ב"ד שלמטה שאם עבר עבירה... אין ב"ד של מטה משנים הדין".

אלא ששם הביאור הוא בנוגע לדין האדם (שאין ב"ד שלמטה משנים הדין גם אם עשה תשובה

(ה"ה) פשיטא שמקיים מצות תפילה בתפילתו. כמו"כ בתשובה – שהחיוב הוא (כמו בכל המצוות) במה שמקיים את שנצטווה ועושה

תשובה, ולא בזה שהמבוקש והתכלית מתקיים ע"י הכפרה מן השמים (ע"י בדברינו שם עוד בגדר הדברים).

יבאר חידושו דראב"ע דקאי בכפרה שהיא סניף ושלמות בקיום המצוה, דהוי מחיים דוקא

ד.

הנה, הא פשיטא שקיום מצוה שייך דוקא מחיים, וכהא דאמר רב בשבת (ל, א. ו. ש"ג) עה"פ "במתים חפשי" (תהלים פח, ו). ולכך כשם שמצות תשובה היא דוקא מחיים¹³, עדיין הכפרה המביאה לשלימות במצות התשובה ודאי שגדרה הוא רק מחיים. משא"כ כפרה שלאחר מיתה א"א שתהא נחשבת בגדר זה לעשות שלימות בקיום מצוה, שהרי לאחר מיתה אין שייך עוד קיום מצוה. ופשוט.

ומעתה י"ל דזהו גוף החידוש דראב"ע, שהוא רצה לומר דכל גדר חילוקי כפרה הוא גבי כפרה שהיא כסניף ושלימות לקיום מצות תשובה, דכיון שכפרה עצמה אינה ענין לעצם התשובה ממש (כי גדר מצות תשובה הוא בקבלה על להבא ולא בתיקון על העבר) ורק שהוא שלימות קיום המצוה התכליתית התשובה להיות עונו מחול, א"כ זהו דוקא בכפרה המתקיימת בחיים שאז נשלם מעשה תשובתו בחיים. ולכך ס"ל לראב"ע דאין חילול השם מכלל חילוקי כפרה, דלראב"ע קאי דוקא בחילוקי כפרה שהם גורמים שלימות במצות תשובה, ודו"ק היטב במה שאמר "תשובה עם כל אחד" –

את כל עונותיו", עיי"ש.

(13) עיין בלקו"ש ח"ז ע' 199 הערה 46 הנפק"מ מזה למעשה באופן התשובה.

(14) וזהו גם מה שהאריך באגרת התשובה גם בעניני תעניות לצורך גמר הכפרה (אף שאינם

רצונו לומר דאין דוקא בכפרות הבאות עם התשובה ומשלימות אותה עסקינן. ובהו יובן מה שרבינו הזקן באגרת התשובה נקט בדוקא החלוקה כשיטת העקידה, דאין חילול השם בכלל – דלכאורה מה ראה להכריע בעניני כפרה כאן היכא דמיירי בגדר מצות תשובה שהיא והכפרה תרי מילי נינהו, אבל לפי הנ"ל מחוורים הדברים, דמיירי כאן במה שמשלים את התשובה, והלכך בדוקא נקט כתירוץ העקידה¹⁴ להדגיש לענין מצות תשובה שגדר התשובה הוא מחיים ולכך דאין חילול השם בכלל כפרות המשלימות את התשובה להיות כפרתו אחר המיתה.

ויש לומר סימוכין להא דמיירי בכפרה המשלימה את התשובה ולא בכפרה סתם כענין בפ"ע. דהנה יעויין בסוגיא דיומא שם בסמוך ממש לפנ"ז שמביא דברי הבריייתא, "דתניא ר' אלעזר אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה, הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין". ומעתה י"ל דבכפרה ונקיין זה ד"ונקה" מיירי השקו"ט בין רמב"ח לראב"ע שמזכיר הש"ס תיכף בענין חילוקי כפרה, כי דברי

מעיקר עצם חיוב תשובה לעווב חטאו מאכן ולהבא, כנ"ל בפנים, וכמפורש בדברי עצמו שם פ"א "והנה מצות התשובה מן התורה היא עויבת החטא בלבד... שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה כו' ולא יעבור מצות המלך כו'". כי כל זה בכלל שלימות התשובה ותכליתה.

בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה" (דלכן, על-ידי עזיבת החטא בלבד משתנה מרשע לצדיק, כנ"ל); ופרטי עניין התשובה (החל מוידוי ובקשת מחילה, עד להוספה באיכות התשובה, שתהיה "תשובה מעולה" וכי) – עניינם, שנקודת ההתחדשות (שנעשית על-ידי עצם התשובה) תתפשט ותחדור לכל פרטי מציאותו, עד ש"משנה מעשיו כולן לטובה" – שבכל פרטי ענייניו ניכר שהוא איש "אחר".]

ז.

עפ"ז מבורר היטב מה שהתשובה היא "שוחד" רק לגבי בני אדם, משא"כ אצלו ית', שאין היא נחשבת ל"שוחד":

שורת הדין נותנת, שמעשה התשובה על-פי הלכה – עזיבת החטא עם וידוי ובקשת מחילה – מבלי שתהיה "תשובה מעולה", ומכל-שכן לא באופן של "משנה מעשיו כולן לטובה" – אינה יכול להביא שיומחל לו עונו לגמרי – הן מצד החפצא דהעוון, שעדיין נשאר רישומו (ולא נעקר לגמרי מכל וכל), והן מצד הגברא, שלא נשתנתה מציאותו (בגלוי) עד שאפשר לומר שאינו "אותו האיש שעשה אותן המעשים" – ולכן הוי מחילת העוון "שוחד" (לגבי בני אדם);

אבל לאמתו של דבר (וכלפי הקב"ה) אינו "שוחד" – כי כיון שעל-ידי "עזיבת החטא" נעשית 'נקודת' ההתחדשות, שבנקודה זו נכלל הכל [כמו נקודת ולד

"עושה מעשה עמך" 49), ועד שנקרא (אפילו על-ידי הרהור תשובה בלב לבד) "צדיק גמור" 50.

וכיון ששינוי זה, שנעשה מרשע הפסול לעדות לצדיק – נעשה תיכף בעת שמקיים "מצות התשובה מן התורה (ש) היא עזיבת החטא בלבד" 51 – בהכרח לומר, שהיות האדם למציאות חדשה אינו רק בעת שתשובתו מעולה עד ש"משנה מעשיו כולן לטובה כו", אלא, גם בעת שמקיים מצות התשובה – עזיבת החטא בלבד 52;

ואדרבה – כיון שעצם עזיבת החטא היא עיקר התשובה (שבה מקיימים מצות התשובה), יש לומר, שנקודת (ויסוד) השינוי נעשית על-ידי "עזיבת החטא בלבד", ואילו כל פרטי ענייני התשובה הבאים אחר כך, עניינם רק לפעול שנקודת ה"שינוי" תתפשט בכל ענייני האדם, עד ש"משנה מעשיו כולן לטובה".

[וכמו ולד חדש בפשטות, שהתחדשות מציאותו נעשית ברגע אחד, ואז אינו אלא נקודה אחת 53; ואח"כ מתפשטת ומצטיירת נקודה זו – בתחילה בצירוף הכללי (זכר או נקבה) במשך ארבעים יום 54, ואח"כ בצירוף הפרטי בכל אבריו וגידיו (עד לשערות וצפרניים) – במשך ט' חדשים;

כן הוא בעניין התשובה, שנקודת ה"מציאות החדשה" שבתשובה היא על-ידי "עזיבת החטא בלבד" . . שייגמור בלבד

49) יבמות כב, ב (וברש"י שם ד"ה השתא). ועוד. 50) קידושין מט, ב (וכהגירסא באור זרוע סי' קיב).

51) ל' רבינו הזקן באגרת התשובה שם.

52) ועד שמספיק גם הרהור תשובה בלב (כנ"ל) בלי וידוי בפה, וכמבואר באחרונים (מנ"ח מצוה

מביאה לכפר על עונו, ומכל מקום אינה מעצם התשובה רק שע"י התשובה כאילו מבקשים מן השמים כפרה על מה שהי, וברצות ה' יכפר לו. ולהכי פשוט שגם במקום שאמרו דאין מתכפר לו – עדיין תשובתו תשובה, דתשובה היא חובת מעשה גברא (ולא חובת שמים לכפר) וזה עשה מעשה התשובה כהלכתו. אמנם, מאידך גיסא פשוט דסוף סוף אין הכפרה דבר שאינו כלל מענין התשובה, אלא ודאי הוא משלימות התשובה עצמה כי מי שנתכפר לו נעשתה תשובתו מושלמת. ובאמת אשכחן לשיטת הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע עג) דהוידי שעם התשובה ה' כולל גם בקשת כפרה. וכ"כ עוד פוסקים 12.

ומענין דוגמא לדבר מחיוב תפילה שגדר התפילה הוא בקשת צרכיו כמ"ש הרמב"ם ריש הל' תפילה, והרי המבוקש בזה הוא שאכן יתמלאו צרכיו אלו, ומכל מקום גם מי שברי לו שלא תתקבל בקשתו (כגון רשע שצועק ואינו נענה) עיין רמב"ם הל' תשובה פ"ז

התשובה" הזכיר רק "בקשת כפרה" (ולא וידוי*). ולהעיר מאגרת התשובה לרבינו הזקן פ"א: "לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג כו' רק הוידוי ובקשת מחילה**". ובספר המצוות להצמח צדק מצות וידוי ותשובה רפ"א: הוידוי הנק' בקשת מחילה כדאי ברמב"ם פ"א כו'***.

אמנם, עיין בשערי תשובה לרבינו יונה (שער א' בעיקר הח' ס"ט) שלא מנה בקשת כפרה בכלל "יסודות התשובה" (וזה אף שמנה ביניהם חרטה על העבר וידוי – שהם אינם שייכים לעצם התשובה ממש שהיא קבלה על להבא), ו"ל דעצמו עימו כי סוכ"ס כמבואר בפנים אין הכפרה מעכבת את התשובה כלל. ועיין פ"א שם שכתב "העיקר הט"ו התפלה. יתפלה אל השם ויבקש רחמים לכפר

***) וצע"ק שהרי ברמב"ם שם לא נזכר "בקשת מחילה". ואולי הכוונה ל"אנא (השם) שברמב"ם (ועד"ז בסמ"ג) שם. ולהעיר ממנ"ח שם (ע"ד אמירת "אנא השם").

אומר איזהו מעוות לא יוכל לתקון (קהלת א, טו) זה הבא על הערה והוליד ממנה ממזר. (ופריך) השתא מיהת עושה מעשה עמך הוא (הואיל ושב עושה מעשה עמך הוא, ונהי נמי דעונו גלוי ונזכר כל זמן שממזר קיים מיהו מתשובה ואילך בכלל עושה מעשה עמך הוא. רש"י). ע"כ. וחזינו, דאף מי שאין עונו מתכפר ונמחל כלל ואין המיאוס שעשה בא לידי תיקון, מ"מ יצא כבר ידי חיוב תשובה להיות נקרא עושה מעשה עמך 11. ויש לבאר בזה, דגוף חיוב תשובה הוא רק לענין העתיד שמקבל על עצמו שלא יחטא מכאן ולהבא, ואילו הכפרה היא לענין העבר, למחול ולכפר לו על מה שעשה (ועי"ש בדברינו בארוכה מקורי הדברים בש"ס ופוסקים, ויסודות הסברות שבוה ע"פ ב' גדרים בתשובה ובידוי, ואין עפ"ז תתורץ קושיא עצומה בדברי הרמב"ם לענין נוסח הוידוי).

ולפ"ז נמצא דאמנם בדרך הרגיל תשובה

11) וכן אשכחן לאידך גיסא דיתכן מי שעונו נתכפר גם בלא שיעשה תשובה, כדעת רבי בש"ס (שבעות יג, א) ד"על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר" (ולשיטת הרמב"ם בהל' תשובה פ"א ה"ב גם רבנן מודים דשעיר המשתלח מכפר על הקלות בלא תשובה), ופשוט שעדיין לא נפטור מחובת התשובה כמה שכבר נתכפר לו עונו.

12) חינוך מצוה שסד. וראים סי' סג (בידוי בעת הבאת חטאת). ובחובת הלבבות שעור התשובה רפ"ד ב"גרי התשובה": שיתורה עליהם ויבקש מחילה עליהם. ועד"ז בחיבור התשובה להמאירי (מאמר א' פ"ח) בארבעה "תנאי תשובה". וברס"ג (בס' האמונות והדעות מ"ה פ"ה) בר' "עניני

(* ולא מנה וידוי במנין המצות שלו (ראו ביאור הרי"ף פערלא לטהמ"צ רס"ג פרשה מב).

** ב"בקשת מחילה" לכאורה כונתו רק להרמב"ם (בטהמ"צ) ולא להסמ"ג, שהרי בסמ"ג (מ"ע סז) לא נזכר (בפירושו) בקשת מחילה. וראה שוה"ג שלאח"ז.

סד. ע"ש. וראה בארוכה הל' ע' רה ואילך וע' קפו ואילך) שגם אם תשובתו אינה מועילה לו שיתכפר עונו, מ"מ נעשה צדיק גמור ע"י "עזיבת החטא בלבד".

53) ראה סנהדרין ק"י, סע"ב: משעה שנורע. וראה רש"י שם.

54) ברכות ס, א. אר"ח ר"ס רל.

חדש, שבה כלולים פרטי האיברים כולם כו' – הרי מובן, ש"בכח" עכ"פ) הוא מציאות חדשה.

ולכן, אע"פ שבנוגע להחפצא דהעוון, אי אפשר למחול לו עווננו לגמרי עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שתעקור עווננו מתחילתו⁵⁵ – הרי מצד ה"שינוי גברא" הנפעל ע"י תשובה, כיון שנקודת

ההתחדשות בהגברא נעשית כבר על-ידי עיקר התשובה, הרי (כלפי שמאי גליא ש) הוא מציאות חדשה לגמרי (ואינו אלא מחוסר זמן עד שהנקודה תתפשט בכל עניני האדם⁵⁶), ולכן "נמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך כו' ונפטור לגמרי מן הדין בעוה"ב" – כי נתבטלה מציאותו של החוטא ואין כאן מי להעניש, כנ"ל.

מעשים טובים ותפילה – בכדי לפעול שינוי ה'גברא' בשלימות

ח.

ורשץ בידו . . ואף לגירסת שוחר טוב אין כוונת מ"ש תפלה על מצות התפלה . . אלא הכוונה על ענין התפלה והתשובה . . התשובה האמיתית הוא⁵⁷ שיתפלל אל אלקיו כו' וישאל מאתו ית' מחילה וסליחה וכפרה כו'.

אבל לכאורה אין זה תירוץ מספיק – כי למאי נפקא מינה במדרש כאן (בענין שהתשובה היא "שוחד") להדגיש שתשובה בלי מעשים טובים (ותפלה) אינה תשובה נכונה? הרי דבר זה מקומו בהלכות תשובה או במדרשים הבאים להסביר מהות ענין התשובה.

אך על-פי הנ"ל יש לומר, שזה שייך לענין ה"שוחד" שבתשובה. כי על-פי המבואר לעיל מובן, דזה שאין בכוח

עפ"ז יש לבאר עוד דיוק בלשון המדרש הנ"ל (סעיף א) – "ומה השוחד . . תשובה ומעשים טובים", דלכאורה "מעשים טובים" מאי בעי הכא – הרי אדרבא, אין הקב"ה מקבל שוחד של "מעשים טובים" (כנ"ל ס"א) כ"י-אם רק של תשובה?

[ולהוסיף, שבמדרש שוחר טוב⁵⁷ הגירסא "תשובה ומעשים טובים ותפלה" (או "תשובה ותפלה וצדקה"⁵⁸), ומסיים "עד ששערי תפלה פתוחים עשו תפלה⁵⁹ ותשובה".]

במדרש שמואל⁶⁰ פירש, ד"מה שהזכיר מעשים טובים עם התשובה הכוונה להשמיענו כי אחר התשובה לא יהיה חוזר ושונה בעבירה . . ואם לאו הרי זה טובל

55 בסגנון אחר: הכפרה מצד ביטול חפצא דהעוון – שזהו ענין שבמעשה – א"א לה לבוא עד שנעקר ונמחק בפועל ובעשי; משא"כ הכפרה מצד שינוי הגברא, היינו מה שמתגלה רצונו האמיתי ש"רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות" (רמב"ם הל' גירושין ס"ב), וכיון שרצון זה ישנו אצלו במציאות, וכבר נתגלה אצלו, הרי נכלל בזה ("בכח" עכ"פ) "שינוי גברא" בשלימותו.

56 נסמך בהערה 12.

57 מדרש תהלים – הוצאת באבער.

58 בהוצאת באבער ליתא כאן "תפלה".

59 הנ"ל סעיף ב.

60 ראה גם שערי תשובה שבהערה 41.

ועוד יש לומר בדוחק קצת באופן אחר, ד"חלוקי כפרה" אין פירושו חלוקה בדברים המכופרים כ"א חילוקי העבירות בנוגע לכפרתם (ולהכי נקראו כאן "חילוקי כפרה", רוצה לומר – לא חלוקת העבירות לענין העונש או לענין הקרבן וכו', אלא חלוקתם לענין הכפרה), שהם ד' חלוקות בסוגי העבירות (כי המצוות עשה עצמן הוא בודאי חלוקה אחרת). ודו"ק היטב בלשון רש"י בסוגיין, שפירש "חילוקי כפרה, שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך", דמשמע ש"חילוקי כפרה" הם העבירות שהן חלוקות זמ"ז באופן כפרתן, וכן משמע מלשונו שנוכרה לעיל בביאור לשון ראב"ע דג' חילוקי כפרה הן – "שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה" (וכבר נתבאר לעיל דבאמת מלשון רש"י בסוגיין נראה דלא פירש החלוקות כמו העקידה, מיהו לענין פירוש "חילוקי כפרה" יש ללמוד מדבריו ודון מינה ואוקי באתרי).

אלא שצ"ב בתי' העקידה כיון שגם גבי

ויעויין בעקידה שם שכתב "לא זכרו בו (במחלל השם) כפרה . . כי אחר המות אינו הוא עצמות האדם . . אבל הוא במציאות נבדל מהראשון". ודבריו צריכים ביאור כי הלא עיקרו של אדם הוא נשמתו. ותו, הלא אשכחן דהכפרה שלאחר מיתה שייכת גם להגוף, כמבואר בסנהדרין (צא, רע"ב) גבי יום הדין "הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד".

יחלק בגדר התשובה, דהוא אמכאן ולהבא לבד, ואילו הכפרה אינה אלא תוצאה אשר אינה בכלל החיוב והמצוה

ג.

וטרי הש"ס: "מכל מקום לאתויי מאי, אר"י לאתויי ממזר . . (ופריך) אמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור (משפטים כב, כז) בעושה מעשה עמך (והאי אביו לאו עושה מעשה עמך הוא שהרי בא על הערזה והוליד ממנה ממזר. רש"י). (ומשני) כדאמר רב פנחס משמ' דרב פפא בעושה תשובה הכא נמי כשעשה תשובה. (ומקשי) והאי בר תשובה הוא והתנן (חגיגה ט, א) שמעון בן מנסיא

והנראה בזה בהקדם יסוד גדול שנתבאר כבר באריכות במקום אחר (לקוטי שיחות ח"י"ז עמ' 193 ואילך), שאף שהתשובה היא שע"י מתכפר העוון הנה מעיקר הדברים כפרה ותשובה תרי מילי ניהו ואין התשובה תלויה בכפרה, והוא ע"פ מה דגרסין ביבמות (כב, ב) גבי הא דאמר' התם במתני' (שם, א) דבן חייב על הכאת וקללת אביו "מכל מקום", דשקיל

10) ודוחק גדול לומר דנפק"מ בנוגע להגוף כשיקום בתחיית המתים.

”עכ”ל הברייתא”, והשמיט הבבא דחילול השם (ואף לא רמזה בתיבת ”וכו”). ומוכת השם (מלבד חילול השם (ודלא כהמהרש”א).

יקדים דנראה כפירוש העקידה ויפלפל בדבריו, אך יקשה מאי נפק”מ להלכתא בין רמב”ח לראב”ע

ב.

ובגוף תירוצי המהרש”א והעקידה לכאורה נראה יותר כתי העקידה. דבגמ’ הנ”ל לאחרי אמרו ”ג’ הן כו” מונה ג’ חלוקות ”עבר על עשה כו’ ל”ת כו’ כריתות ומיתות כו”ד כו””, ואח”כ מסיים בלשון ”אבל מי שיש חילול ה’ בידו כו””, והלשון ”אבל כו” מורה על ענין חדש שלפעמים אינו בהמשך להענין הקודמו⁵. משא”כ לפירוש המהרש”א ימצא דבר של תימה בלשון ראב”ע, דפתיחת דבריו ”ג’ הן” קאי – לא על הבבא שבאה תיכף לאח”ז, כ”א מתחיל רק מהבבא ”עבר על ל”ת כו”” ומפסיקה ביניהם הבבא ”עבר על עשה כו””, והדברים דחוקים.

[ואין להוכיח מהא דגם בירושלמי (שבודאי אזל כמנין החלוקות שהזכיר המהרש”א) הלשון הוא (כנ”ל) ”ג’ הם כו”” ולא קאי על הבבא שלאח”ז ”עבר על מ”ע כו””, וגם הירושלמי כתב גבי חילול השם ”אבל מי שנתחלל בו ש”ש כו”” – זו אינה ראי’, דהלא שם כבר מפורש ”חזון מן

התשובה” ואין מקום לטעות ד”עבר על מ”ע כו”” נכלל ב”ג’ הם”⁶; משא”כ בבבלי, אילו היתה כוונתו כן הול”ל (לא ”תשובה עם כל אחד”, כ”א) ”חזון מן התשובה” (כבירושלמי). וק”ל].

אמנם אף דמסתברא יותר כהעקידה, לכאורה עדיין צלה”ב איך ישיב העקידה על גוף הסברא שהזכיר המהרש”א דאי אפשר למנות תשובה לחלוקה בפ”ע כיון שישנה בכלן, וכנ”ל לשון רש”י דהתשובה ”צריכה לכלן”.

מיהו בזה יש לתרץ דהעקידה יסבור דשפיר אפשר למנותה בה”חלוקי כפרה”⁷ כיון דטוכ”ס במ”ע צריך רק לתשובה, הרי זה דהתשובה לבד מכפרת הוי חלוקה בפ”ע⁸. ומה גם דשמא יש לומר דבכל אחד מהחלוקי כפרה צ”ל התשובה באופן אחר, היינו דבעבירות חמורות צריך לתשובה חזקה יותר וכו”⁹, א”כ ודאי דזה שבמ”ע תשובה לבד מכפרת הוי חלוקה בפ”ע (כיון שאינה דומה תשובה זו להתשובה שצ”ל בשאר חלוקי כפרה).

5) וראה גם בתוס’ יוהכ”פ שם. וטעם י”ל. ואכ”מ.

6) ועיין עוד בלקו”ש ח”ז ע’ 201 הערה 57. (7) ובלאו הכי – מוכרח לפרש כן בתוספתא (ומכילתא) שם שמונה ארבעה חלוקי כפרה כו’ (גם) עבר על עשה כו’.

8) וראה גם מש”כ בפסקי הרי”ד בסוגיין שם.

9) עיין תניא ח”א פ”א: א שם בתשובה הראו”י כו’ בשלשה חלוקי כפרה כו’.

התשובה (בפשטות) לפעול מחילה גמורה – אף שנשתנה מרשע לצדיק – הוא משום שעדיין לא חדר שינוי זה תוך כל פרטי ענייני האדם; וזהו שאומר המדרש, דכאשר תשובת האדם פועלת שהאדם יעשה גם מעשים טובים (וכן יעסוק בתפילה), באופן שנקודת התשובה שבלב מתחלת לחדור לתוך מעשי האדם⁶² – הרי זה ”שוחד” שמתקבל כאילו נעשה ”שינוי גברא” בשלימות (ש”משנה מעשיו כולן לטובה”) ו”נמחל לו לגמרי”.

הוידוי, באה התשובה (שבלב) בדיבור, דעקימת שפתיו הוי מעשה.

62) וי”ל שזהו הטעם שתשובה אינה מכפרת בלי וידוי ובקשת מחילה (רמב”ם הל’ תשובה פ”א ח”א. וראה השק”ט במנ”ח שבהערה 52) – כי ע”י

שאלה לפני ראב"ע, אלא הכי חסיק להדיא בתוספתא (יומא פ"ה ט). ומעתה צ"ע במאי קמפלגי ואיזה סברא יש בזה אם הוא רק חילוק בחשבון בעלמא.

אכן המהר"ם חביב בספרו תוספות יוהכ"פ בסוגיין (ד"ה שאל), הביא⁴ תירוץ אחר בשם העקידה (והוא בפירושו עה"ת פ' אחרי שער סג ד"ה ועתה ראה) לקושיית המפרשים הנ"ל (אמאי אמר ראב"ע דג' חלוקות הן ומנה בדבריו ד' חלוקות), דבכלל "חלוקי כפרה" הן רק דברים שהאדם מתכפר בהם בחייו, לפי ש"אין המתים נכנסים למנין חלוקי כפרה אלא בעלי תשובה שהם חיים" (לי המהר"ם חביב שם), וניחא דחילול השם אינו נמנה בחשבון חלוקי כפרה, כי חילול ה' לא יכופר עד מות המחלל (וכתירוץ זה מוכח נמי דעת מנורת המאור (בהקדמה לנה"ה)). ועל תירוץ זה לא קשה קושיא הנ"ל, כי חידוש גדול חידש ראב"ע לרמב"ח בתירוץ, והשמיע לו דגדר כפרה הוא מחיים דוקא אבל לאחר מיתה "לא שייכא בי' כפרה" (לשון העקידה שם). ומעתה ניתן גם לומר סברא לפלוגתא כאן אם כפרה היא דוקא מחיים או לאו.

ואכן המעיין לרבינו הזקן (באגרת התשובה שלו, פ"א) יראה שהביא הברייתא דג' חלוקי כפרה (כדברי ראב"ע), והזכיר רק מצוות עשה וכפרתן ומצוות לא תעשה וכפרתן וכריתות ומיתות ב"ד וכפרתן, ותיכף סיים

בפ"ע כיון שאין בזה (בנוסף על התשובה) כפרה אחרת שאינה בשאר החלוקות, ואין היא מחולקת להיות בסוג רביעי, ושוב חילוקי הכפרה שלשה הם. ועיי"ש שהזכיר דכ"ה להדיא בירושלמי (סוף יומא) שכתב 'ג' הם חוץ מן התשובה", וכן הביא דהכי פירש רש"י בסוגיין (ד"ה א"ל): "שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה, אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן". ובאמת הכי מורה גם פשוטות לשון הש"ס 'ג' הן תשובה עם כל אחד². וכדברי המהרש"א אשכחן כבר בפסקי הרי"ד בסוגיין. עיי"ש.

איברא דהדברים קשים להולמם. חדא, דלפ"ז נמצא שבמענה ראב"ע לא חידש מאומה לרמב"ח לא להלכתא ולא לגדרי כפרה, דבמה שענה לרמב"ח לומר דלא ארבעה הן אלא שלשה לא בא אלא ללמד היאך יותר נכון להגדיר מנין החלוקות, אבל שום ענין בדיני כפרה לא הוסיף בדבריו. (דגם רמב"ח ששאלו ודאי סבר בשיטה אחת עמו דעל מ"ע די בתשובה, וכל שנתחדש בדברי ראב"ע הוא היאך נכון יותר לחשב מנין החלוקות). ותו קשיא לפירושו, דהנה דברים הללו שבין רמב"ח לראב"ע אינם רק שאלה ותשובה (היינו שלאחר מענה ראב"ע בטלה כל סברת רמב"ח) אלא מחלוקת תנאים הם, וראי' לדבר שהרי לא רק רמב"ח הזכיר הסברא דארבעה חלוקות הן (בתור

אבל – ה"ז דוחק גדול לומר שהתשובה ככהנ"ל נחשבת לאחת כיוון ששווה היא בנקודתה (משא"כ בהפועל). ומלשון בעל התניא שנעתק להלן בהצעה 11 מוכח, שגם לראב"ע דג' חלוקי כפרה הן יש חילוק באופן התשובה בכ"א מהחלוקי כפרה.
4) ושם, שכן מפרש בכס"מ הל' תשובה ספ"א. עיי"ש.

2) ועיין להלן הערה 5.
3) אבל ראה שירי קרבן לירושלמי סנהדרין ר"פ חלק.
גם אפשר לומר דלרמב"ח כיוון שהתשובה בכאוי"א היא באופן אחר (כדלהלן בפנים ס"ב) אפשר למנות תשובה בחלוקי כפרה, משא"כ לראב"ע כיוון שהתשובה היא בעיקרה בנקודה שווה בכאוי"א לכן אינה מה"חלוקי כפרה",

חידושי סוגיות

בסוגיות המועד בש"ס ורמב"ם

ביאור הברייתא דג' חילוקי כפרה

ביא תירוץ המהרש"א והעקידה אודות ג' חילוקי כפרה דראב"ע / יקדים דנראה כפירוש העקידה ויפלפל בדבריו, אך יקשה מאי נפק"מ להלכתא בין רמב"ח לראב"ע / יחלק בגדר התשובה, דהוא אמכאן ולהבא לבד, ואילו הכפרה אינה אלא תוצאה אשר אינה בכלל החיוב והמצוה / ביאר חידושו דראב"ע דקאי בכפרה שהיא סניף ושלמיות בקיום המצוה, דהוי מחיים דוקא

ביא תירוץ המהרש"א והעקידה אודות ג' חילוקי כפרה דראב"ע

והקשו בזה מפרשים על אתר מהו שהשיב ראב"ע לרמב"ח דלא ארבעה הן אלא שלשה, הא אף הוא מנה ארבעה חלוקי כפרה. ויעויין במהרש"א על אתר, וז"ל: "לכאורה קשה דהא איהו נמי חשיב ד' והיינו תשובה לעבר על עשה, תשובה ויוה"כ לעבר על ל"ת, תשובה ויוה"כ ויסורין לעבר על כריתות כו', תשובה ויוה"כ ויסורין ומיתה לעבר על חילול השם. וי"ל דהכי קאמר, ג' חלוקי כפרה הן אבל האחד שהוא עבר על עשה לא חשיב כיון דכפרתו תשובה והיא עם כל א' וא' לא חשיב לי' בכלל חלוקי כפרה". רצונו לומר, דמצוות עשה אינה חלוקה

א.

גרסינן ביומא (פ, א): שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזרי' ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהי' ר' ישמעאל דורש. אמר, שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד, עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו כו', עבר על ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר כו', עבר על כריתות ומיתות כיי"ד ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ תולין ויסורין ממרקיין כו', אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת כו'.

פכ"ט, ה. מדרש משלי פ"י. וראה תוספתא יומא פ"ד, ט. מכילתא יתרו כ, ז.

1) ראה ירושלמי סוף יומא (וש"ג) – בשינוי (כמוכא לקמן בפנים בשם המהרש"א). אבות דר"ג